

Mats Gellerfelt

16 år
1968

Jutterström och Expressen

Så har ännu en chefredaktör på boulevardbladet Expressen fallit. Christina Jutterström lär inte sörjas av andra än på mest devota underhuggare. Å chefredaktörer i den svenska tidsens historia torde ha varit så skyddade som hon.

Kronika

Under sin tid på DN skapade hon en speciella ledarstil, vilken påminner lite om schassens serien Wilmer: det som brister takt, intelligens och kunskaper kompenseras med brutala etoder mot medarbetarna.

Att Jutterström för övrigt som psykologiskt fenomen drivs av ett stort mått kompensationslusta der väl föga tvekan om. På DN gnade hon en icke ringa tid till att förfölja medarbetare som hade ett som hon själv alltid saknat: läng och skrivförmåga.

Finns det någon som kan erinra sig något journalistiskt hantverk av yppersta klass, signerat Jutterström? På DN växte länge ett mot henne. Särskilt ökat är hennes öppna trakasserande av en genialiske tecknaren Martin amn i DN/Expressens matsal, är den döende man förhåna sig inför sina arbetskamrater.

Att Jutterström inte skulle bli ngvarig på Expressen förut-säddes omedelbart av Ulf Nil-son, som ju var en av dem som medelbart trakasserades av Jutterström. Per Ahlmark stod äst i tur och sedan föll huvude-a som under den värsta franska volution.

nusk med kulturfernis

Jutterström hade emellertid all-ir vaga uppfattningar om vad xpressen är för sorts tidning -ämiligen en snuskdito med en msbredd kulturfernis. Att astigt och lustigt göra om ett oublevdrblad av ökänt snitt till n "kvaloid" var givetvis inte det ittaste.

Kvällstidningar säljer på lös-ummer och hur man skall upp-itta en bra balans mellan kvali-ät och skandal är enormt svårt att vöra i dagens komplicerade rediasituation. Det är möjligt att olk i allmänhet tröttnat på sen-ationsmakeriet; det är också mö-igt att Aftonbladet vunnit på att roflera sig med "små nära ting".

Nog är det signifikativt att den törst uppslagna "nyheten" på Jutterströms sista dag var Janni-e Björlings bystlyft... Det är ärtill möjligt att kvällstidning-ma i det långa loppet inte kom-mer att klara av konkurrensen ed flams-TV, som tillhandhåller ycket av det material som väl-pressen tidigare var ensam m. Dessutom börjar kvälls-

tidningarna att bli för dyra - och Metro får man gratis om man bara vill ha något att bläddra i på vägen till och från arbetet.

Många svårtolkade faktorer bi-drar således till Expressens kris. Jutterströms huvud har fallit - hennes makthavarsstil gick aldrig hem. Hon hade inte Strömstedts förmåga att kombinera brutala nypor med sötslig, gråtmild sentimentalitet. Hon underskatta-de den juvenila grabbighet som utmärker så många av Expressens journalister, framför allt de manliga.

De är inte journalister i någon traditionell mening, sådana som vill presentera vederhäftiga nyheter och saklig information. Nej, grabbarna vill leka, skapa sensa-tion, spetsa till och ha roligt. Möjligtvis säljer detta, men uppenbarligen bara till en viss punkt. Kanske är intresset för Unni Drougges stort uppslagna "sexmissbruk" ändå rätt begrän-sat bland "vanligt folk"? Vad vet jag, måhända menade Jutterström allvar med "kvaloiden".

Hon hade inte Strömstedts förmåga att kombinera brutala nypor med sötslig sentimentalitet.

Ett både komiskt och bisarrt in-slag när man diskuterar Ex-pressen, är de fyra musketörerna, alltså Anders Ehnmark, Per Olov Enquist, Per Svensson och Nils Schwartz. Ätminstone de två förstnämnda får väl betraktas som kvalificerade intellektuella. Men alla fyra sysslar de med att ge Expressen, detta hänsynslösa boulevardblad, ett slags kultur-alibi.

Ehnmark svamlar vitt och brett om "Expressens själ", och de andra tre tycks också vara övertygade om att tidningen är ett under av folkbildning, kultur och högstående läsning. Så har de också blivit rikligen belönade av husse, med hög lön och frikostiga internetpender.

Att fyra trots allt kvalificerade medarbetare säljer sina själar vi-sar på något intressant i Ex-pressens struktur - även "kultur-ar-betare" känner en sorts hundlik lojalitet mot tidningen. Fyra vän-steradikaler som vägrar se san-ningen - att Expressen är en ta-bloid, ett sensationsblad vars uppgift är att dra in pengar åt sina kapitalistiska ägare. Tala om förtägningsmekanismer! I bok-mässans program läser jag för övrigt att Ehnmark än en gång skall tala om Expressen och kul-turen. Den kalkonen vill jag höra gobbla!

Kanoner till Hanoi

Skolorna politiserades och polariserades, i klassrum, lärarum och korridorer. Rasterna ägnades åt högljudd agitation, konstaterar Mats Johansson i sin tredje artikel om 70-talet.

Håkan var värst av dem, en otäck typ. Han gick runt på läroverket och hotade folk. "Du står på listan", sade han i myndig ton, ty han var KFML-are och utbildade sig till proletär. På "listan" stod fiender till revolutionen, folk som skulle tas om hand när den stora dagen kom. Han hade nog blivit en bra kommissarie i sin svarta läderrock, men vi sade åt honom att ta det lugnt och ta en Toy.

Den nya fronten 3

En dag var Håkan borta. Det på-stods att han hade slutat gymnasiet för att börja jobba på en av stadens fabriker, där partiet ansåg tiden mo-gen för en revolutionär cellbild-ning. Man hade gärna velat vara med när Håkan agiterade bland unika-boxarna för att väcka massor-na till medvetande, till drömmen om att göra Albanien av Sverige.

Det fanns andra listor också. Man skulle samla namn för det ena eller andra kravet, vi för mo-narkins bevarande, de för kapital-is-mens krossande. Och så skram-lades det med pengabössor, i var sitt hörn på torget; vi under blågul-fana för Tjeckoslovakiens befriel-

se, de under FNL-flaggan för en luftvärmskanon till Hanoi.

Vi vann, men de var starka. De höll stadens bibliotek, som blev centrum för FNL-propaganda. På museet ordnades stödmöte för Svarta Pantrarna. Skolorna politi-serades och polariserades, i klass-rum, lärarum och korridorer. Rast-erna ägnades åt högljudd agitation.

Uppviglingsturné

En gång kom maoistprinsessan Ka-tarina Engberg på skolbesök, under en uppviglingsturné som SECO-ordförande. Hon uppmanade oss att okkupera rektorsexpeditionen och kasta ut förtryckarna, samt att mobi-lisera arbetarna till resning i en folkets armé mot USA-kapitalis-men. Vi undrade vad hon hade rokt.

Till artigt svar fick hon beskedet att Sundsvalls arbetare inte ville ha revolution, snarare mera deg och mindre kneg. Själva gillade vi rektorn som var en bildad höger-man. (Nog är det en historiens ironi att Engberg efter USA-utbildning numera arbetar i militärhögkvarteret hos ÖB.)

Att studentexamen hade avskaf-fats bortsa-g vi från, något som väckte ont blod i vänstern som utan framgång försökte få kom-munfullmäktige att förbjuda det traditionsenliga firandet. Intet var oss främmande; för att krossa TV-monopolet krossade vi verkligen TV-apparater på torget. För att pri-vatisera AB Statsföretag tryckte vi falska aktiebrev och delade ut till folket. Vår gateuteater, ett stycke kallat Statsföretags svindlande af-färer med dåvarande industri-ministern Krister Wickman i

huvudrollen, fick inga jublande re-censioner i lokalpressen.

Livat värre blev det när USA:s ambassadör Jerome Holland gästa-de staden. Nyss hade tolpar kastat ägg på honom, vilket vi ansåg ofint. Visst ville även vi att kriget i Vietnam skulle ta slut, men inte hur som helst och framför allt inte med kommunistisk erövring av sö-dern. För oss framstod en kapital-istisk demokrati som USA trots sina brister i bättre dager än alla de socialistiska diktaturer skägen hyllade som idealsamhällen.

Man hade gärna velat vara med när Håkan agiterade bland unika-boxarna för drömmen om att göra Albanien av Sverige.

Så vi mötte Holland med väl-komstplakat med texten "Our home is your home, Jerome". Vän-steren mötte honom med hundratals från Stockholm och Umeå tillresta demonstranter som skanderade "Ho, Ho, Ho Chi Minh". Vi visste inte riktigt vem det var, så vi sva-rade: "Who, who, who is that?". Polisen mötte demonstranterna med hästar och hundar, av vilka de se-nare hade lärt sig att skälla i takt med talkörerna.

Det var den tid då till och med huvudbeklädnaden politiserades; svart baser var politiskt korrekt och studentmössan en extremist-symbol, en galen tid.

MATS JOHANSSON

Vardagsliv i Östeuropa

I en kommentar till Wislawa Szymborska som vinnare av Nobelpriset, säger en polsk för-fattare till DN att han är glad över att priset går till "poesin som för-svarar språkets renhet" i en tid när vi drunknar i massproducerade ordmassor. Det är något lurrt med det yttrandet, fast det låter så fint. Var inte "renhet" ett av nazismens argument för att göra sig av med det man ogillade?

Essäer

Slavenska Drakulic
Café Europa
Öv. la Lind
Norstedts, 1996

Det är kanske det som återklingar så obehagligt i Ryszard Kapuscinskis entusiastiska uttalande. Kanske hade jag inte associerat så här, om jag inte just läst den kroatiska för-fattaren och journalisten Slavenska Drakulics nya essäsamling *Café Europa*, och därmed blivit påmind om att fascismen fortfarande exis-terar i Europa.

Till skillnad från den uppmär-sammade essäsamlingen *Balkan Express* handlar Café Europas 25 essäer, skrivna mellan 1992-1996, inte om människor i krig, utan om det dagliga livet i Östeuropa efter murens fall. Men liksom i *Balkan*

Express och *Hur vi lyckades över-leva kommunismen med ett leende på läpparna*, utgår Drakulic från vardagens enskildheter.

Längtan att tillhöra väst

Som till exempel att varje stad i östblocket har minst ett café med namnet Europa. Det visar inte bara en längtan att tillhöra väst i all dess blänkande härlighet. I själva verket är ordet Europa motsatsen till allt östeuropeiska vill lämna bakom sig. Det är frånvaron av kommunism, rädsla och armod, skriver Drakulic, på samma gång skarpögt och lättfattligt.

I essän "Dåliga tänder" visar för-fattaren att östeuropeernas dåliga tänder är ett resultat av "att vi inte betraktar oss själva som individer". Hur hon kommer fram till det tän-ker jag inte avslöja här. Men det är ett bra exempel på hur Drakulics essäer växer. Hennes iakttagelser av människors liv under kommu-nistisk diktatur blir smarta men ändå lättillgängliga studier i socio-logi och etnologi.

En av mina favoriter är berättel-sen om toapappret. På alla toaletter i östblockets storstäder, får man stå ut med, också nu efter kom-munismens fall, ett vidrigt snusk. Vad kommer sig denna brist på normal hygien, frågar sig Drakulic,

och tänker sig att orsaken måste vara att till exempel Bukarests be-folkning intill nyligen var bönder! Läsaren höjer förstås ögonbrynen inför denna magstarka förord.

Men det visar sig att Drakulic inte har något emot att toalettbestyr sker på ett enklare vis på lands-bygden. En primitiv grop eller ett skjul räcker gott vid en åker, men fungerar knappast som toalett i storstadens trängsel. Med detta vill författaren visa att urbaniseringen i de kommunistiska staterna gått så snabbt att människorna inte hunnit ställa om sina (toalett)-vanor.

Förändringar tar tid

Slutsatsen blir att förändringar måste få ta tid och börja med människors vanor och beteende. Annars riskerar den demokrati som nu står för dörren, att liksom kom-munismen, bli något som åläggs folk uppifrån.

Detta upprepar Drakulic gång på gång. Och hur mycket hon än av-skytt ofrihet, fattigdom, att bli misstänkliggjord vid varje tull-gräns, och betraktad som en sorts andraklasseuropé, ser hon att det är vansinne att försöka tvätta bort de kommunistiska åren ur historien. De är ju en del av människors er-farenhet och identitet.

MINNIE PALM